

Рецензія

доктора політичних наук, професора, професора
кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу Карпчук Н. П.
на дисертацію Якимчук Марини Михайлівни на тему:
«Вплив євроскептицизму на сучасні політичні процеси в
Європейському Союзі»

Опозиція до європейської інтеграції з'являється вже на етапі формування ідеї європейського об'єднання. Початковий скептицизм переважно нагадував інтелектуальні роздуми, проте з часом він перетворюється у комплексне політичне явище. Це – природний процес, який живиться проблемами й невдоволеннями різного рівня, на ньому «паразитуює» популізм. Наразі вищим пунктом практичної реалізації євроскептицизму є Брекзит. Втім, він переконливо демонструє, що реальний розрив з ЄС не є таким простим і легким, як це поширюють популістичні гасла.

Рецензована робота ретельно аналізує проблематику євроскептицизму на рівні національних держав, громадян держав, інституцій ЄС. При цьому автор досліджує питання і на рівні держав-членів, і на рівні держав, що прагнуть долучитися до ЄС. У своїй роботі Якимчук М. М. робить цілком обґрунтований висновок: «євроскептицизм має більший вплив на проведення спільної внутрішньої політики ЄС, а ніж на реалізацію спільної зовнішньої політики ЄС та політики безпеки ЄС. Після виходу Британії з ЄС вплив євроскептицизму в ЄС знизився. Однак під натиском нових зовнішніх та внутрішніх викликів рівень євроскептицизму в ЄС може, як зрости, так і знизитися, що спонукає не виключати цю проблематику з актуальних тем досліджень європейської інтеграції» (с. 208).

Автор демонструє широку наукову ерудицію, про що свідчать використані джерела, зокрема більше 330 джерел є закордонними; збалансовано представлені праці науковців, нормативно-правові акти й статистичні дані опитувальників. Увесь матеріал подано логічно, систематизовано, аргументовано, доказово. Наукові результати дисертантки представлені в необхідній кількості наукових публікацій та конференційних апробацій.

У дисертації Якимчук М. М. обґрунтовано робить такі висновки:

1. У Європейській спільноті євроскептицизм пройшов певні періоди розвитку і його «інтенсивність» й форми прояву залежали від зовнішніх викликів, з якими стикався Союз, та реакції на ці виклики усередині євроінтеграційного утворення (с. 33-41).

2. У науковому дискурсі є брак «формування дефініції євроскептицизму <...> відсутні індикатори визначення євроскептицизму <...> малодослідженими залишаються питання впливу євроскептицизму на сучасні зовнішні та внутрішні політичні процеси в Європейському Союзі (с. 58).

3. Упродовж десятиліть рішення у ЄС приймалися без участі громадян, що послабило зв'язок урядовців з населенням ЄС й, природно, призвело до браку розуміння як самих політик, так і процесу розробки й прийняття рішень, що, своєю чергою, заохочувало до появи євроскептичних настроїв (с. 73-75).

4. Причини євроскептицизму можуть бути як постійними, так і змінними (підрозділ. 2.1). До перших автор цілком слушно відносить відсутність офіційно задекларованої спільної мети подальшої інтеграції ЄС, низький рівень участі громадян у процесі прийняття рішень, відчуття національної ідентичності, тривала опозиційна політика Великої Британії, проблема лідерства, низький рівень знань про ЄС та відсутність єдиної інформаційної політики ЄС. До других: економічну кризу 2008 р., боргову кризу 2010 р., Європейську міграційну кризу 2015р., терористичні атаки, зростання популізму, дестабілізацію політичної ситуації в Союзі.

5. Аналіз позиції євроскептичних партій усіх держав-членів ЄС (підрозділ 2.1) засвідчує, що ці партії критикують єврозону, Шенгенську зону та міграційну політику ЄС (с. 105), спільну зовнішню політику (с. 106), але загалом євроскептичні партії виключають можливість виходу їх держав з ЄС (с. 107).

6. На рівні інституцій ЄС євроскептицизм у Європейській раді пов'язаний з позиціями президентів і прем'єр-міністрів держав (с. 111), у Європейській комісії є мінімальним і «видимий» у висловлюваннях лише деяких комісарів стосовно деяких політик ЄС (с. 113), у Європейському парламенті євроскептики не виступають однією силою й не суттєво впливають на результати голосування (с. 117), «найменше і найскладніше євроскептицизм проявляється саме в Раді ЄС через низький рівень політичної заангажованості» (с. 119).

7. BREXIT послабив євроскептиків в ЄС, «оскільки британський євроскептицизм тривалий час був їх основною живильною силою <...> низка партій держав-членів ЄС змінили свою риторику щодо членства в ЄС (с. 125).

8. Попри значний рівень опозиції до ЄС, євроскептичні партії переважно підтримують спільну зовнішню політику ЄС (с. 136). «представництво євроскептиків в національних парламентах та в Європарламенті не настільки високе, щоб суттєво впливати на зовнішню політику Союзу. А після 24 лютого 2022 року євроскептики послабили критику ЄС і все з більшою обережністю почали ставитися до Росії» (с. 137) й агресія РФ проти України посилила внутрішню координацію в ЄС щодо питань спільної зовнішньої та безпекової політик (с. 140). Євроскептики втрачають фінансову й ідеологічну підтримку з боку Росії (с. 144).

9. Стосовно ставлення громадян до ЄС, то «Громадяни держав-членів хочуть нової, але не роз'єднаної Європи. Саме, так можна пояснити їх вибір на користь нових, хоч і популістичних, рухів та партій під час виборів до Європарламенту. Рівень євроскептицизму серед громадян до спільної зовнішньої політики не настільки високий, щоб це загрожувало подальшій інтеграції у цій сфері» (с. 142).

10. Стосовно Західних Балкан, то «більшість євроскептичних партій (29), не приділяють уваги питанням розширення і не декларують чіткої позиції щодо цього у своїх партійних програмах» (с. 153). «Суттєво на зростання опозиції до ЄС впливає активна інформаційна кампанія з боку Росії» (с. 160).

11. В Україні, Молдові та Грузії спостерігаємо певну циклічність коливання євроскептицизму, «яка наразі відображає зниження євроскептицизму. Зокрема, ідеологія партій не є визначальним фактором у

формуванні політичного курсу на підтримку чи опозиції до ЄС <...> Однак, усі партії євроскептичного спрямування є проросійськими і підтримують посилення співпраці з РФ на противагу ЄС» (с. 194).

Проте рецензована робота також спонукає до дискусійних роздумів з приводу окремих тез та ідей авторки:

1. При формулюванні завдань (с. 23) дисертантка зазначає: «здійснити порівняльний аналіз позицій євроскептичних партій держав-членів ЄС щодо окремих політик ЄС та подальшої інтеграції об'єднаної Європи». На нашу думку, варто вказана, що мова піде про спільну зовнішню й безпекову політику, а не, наприклад, політику у сфері міграції чи сільського господарства.

2. На с. 75 автор веде мову про особливий формат співробітництва між деякими державами ЄС, а саме Францією та Німеччиною. «Така коаліція має свої наслідки, які вдало використовують євроскептики, адже не всім подобається фактична керівна роль цих держав у ЄС». Досить цікава ідея, яка однак потребує розлогішого обґрунтування, хоча б стосовно бачення цими країнами своєї ролі в подальшому розвитку європейської інтеграції.

3. Аналізуючи прояви євроскептицизму у Європейській раді, автор згадує кейси Румунії, Польщі та Фінляндії, «коли президент і прем'єр-міністр виявляють бажання взяти участь в самітах Європейської ради, проте представляють різні позиції щодо важливих напрямків співробітництва <...> справи дійшли до Конституційного Суду». Ці кейси потребують ілюстрації для кращого пояснення окресленої конфліктної ситуації.

4. Роботу значно посилив би прогноз стосовно євроскептичних настроїв в Україні на найближчу перспективу, зважаючи на повномасштабну агресію РФ проти нашої держави.

Однак, ще раз зауважимо, що це питання дискусійного характеру, орієнтир для наступних наукових пошуків авторки, й жодним чином не применшують високий науковий рівень рецензованої дисертації.

Дисертаційна робота Якимчук Марини Михайлівни на тему «Вплив євроскептицизму на сучасні політичні процеси в Європейському Союзі» відповідає вимогам «Про затвердження порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, які висуваються до дисертацій, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії».

Рецензент:

**доктор політичних наук, професор,
професор кафедри міжнародних
комунікацій та політичного аналізу
Волинського національного
університету імені Лесі Українки**

Наталія КАРПЧУК
підпис *Карпчук Н.М.*
ЗАСВІДЧУЮ
Вчений секретар університету
01.12.2023 р.